

MAKİNELERDE SIKIŞMA VE DÜŞME ŞEKLİNDE GERÇEKLEŞMİŞ ÖLÜMLÜ İŞ KAZALARIN ANALİZİ

Mehmet ZİLE

Mersin Üniversitesi, Erdemli Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu, Bilgisayar Teknolojisi ve Bilişim Sistemleri Bölümü, Mersin

Öz

Yapılan bu araştırmayla, makinelere kaptırma, bir maddenin sıçraması ve düşmesi şeklinde gerçekleşmiş ölümlü iş kazalarının incelenmesi ve bu kazalardaki kusurların neler olduğunun tespiti amaçlanmıştır. Gerçekleşmiş ölümlü iş kazalarında olay yeri savcısının bilirkişi olarak görevlendirilmesiyle otopside ve kazanın olduğu yerde incelemeler yapılmış, gerekli veriler toplanmış ve fotoğraflamalar yapılmıştır. Adli vaka olarak adliyeye intikal eden ölümlü iş kazalarında, işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği açısından gerekli tedbirlerin alınmadığı anlaşılmaktadır. Yaşanmış ve halen yaşanan bu iş kazaları çözülmesi gereken bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Uzman kişilerce güvenliği ve denetimi yapılmayan her türlü güvensiz ortam ve koşulların iş kazalarına davetiye çıkardığı tespit edilmiştir. Bu tür iş kazaları yüksek oranlı ve çözülmesi gerekli ciddi iş kazaların en önemlilerindedir. Bu çalışmada, makinelere kaptırma, bir maddenin sıçraması ve düşmesi şeklinde gerçekleşmiş ölümlü iş kazalarına odaklanılmış, ne gibi riskler olduğu, sebepleri ve yapılması gereken önlemler üzerinde durulmuştur. Araştırma sonucunda gerçekleşmiş ölümlü iş kazalarında sıklıkla tespit edilen güvenlik sorununun bilinçli ve bilinçsiz insan hatasından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada, gerçekleşmiş ölümlü bu kazalarda kimlerin ne oranda kusurlu olduğu saptanmış, bu tür kazaların oluşmasını engellemek için devletin, işverenlerin ve çalışanların neler yapması gerektiği ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Makinelere kaptırma, Maddenin Sıçraması ve Düşmesi, Kaza Analizi, İş güvenliği.

ANALYSIS OF DEAD JOB ACCIDENTS REALIZED JAMMING AND FALLING IN MACHINES

Extended Abstract

The large number of occupational accidents in Turkey and among the first businesses in terms of serious consequences is located in metalworking manufacturing sector. It is understood that necessary precautions have not been taken in occupational accidents that have been referred to as judicial cases for occupational health and safety. A significant proportion of job accidents that have been referred to as forensic cases are occupational accidents that occur in the form of losing to machines, splashing and dropping a material. With this research, it is aimed to determine the defects of these dead accidents by examining the occupational accidents that occurred in the form of losing to the machines, splashing and dropping of a material, so that these dead accidents do not occur again. In these work incidents, the autopsy and the place where the win occurred, the necessary data were collected and necessary photographs were made. It is understood that the necessary precautions have not been taken in the occupational accidents, which are referred to as judicial cases, in terms of occupational health and safety. These dead work accidents are a problem that must be resolved as a country reality and it is understood that the experts are invited to dead work accidents in every insecure environment and conditions that are not secured and supervised. These dead work accidents are highly accidents and very serious work accidents that need to be solved. This work focuses on fatal accidents and deaths in the form of losing machines, bouncing a ball and dropping a ball. It has been determined that the security problem, which is frequently detected in dead occupational accidents, is caused by conscious and unconscious human error. Work accidents in the form of losing to various machines in our country, splashing and dropping of a material have been investigated and it has been determined that the causes of these dead accidents are defective at the same time and suggestions are offered to prevent such dead accidents. Law No. 6331, when examined in its entirety, can be said to have not brought rooted and effective rules aimed at lifting

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Mehmet ZİLE (DrMersin University, School of Applied Technology and Management
Department, 33730, Mersin-Turkey. Tel: +90 (324) 515 6023,
Fax: +90 (324) 515 6045, E-mail: mehmetzile@yahoo.com

Geliş (Received) : 31.01.2018
Kabul (Accepted) : 24.07.2018
Basım (Published) : 31.07.2018

the adverse conditions causing work accidents and occupational diseases, contrary to the claim it carries. These are workplaces with between 1 and 49 employees who account for 52 percent of the workplace casualties in 2013 and 2017, 66 percent of the active employers and 61 percent of the workplace. It has been determined that these workplaces are performed in workplace health and safety unit, workplace physician, job security engineer, workplace nurse or work place where health officer does not have employment requirement. Employers have not been given the opportunity to be a "job security specialist and/or workplace physician", which would create problems on the business scene. Since this situation is clearly contrary to the rule of professional independence, it is possible to say that the limited authority given to the work physician or job security specialist will also be dysfunctional.

Key Words: Harvesting Machine, Splashing and Dropping of a Material, Accident Analysis.

1. Giriş

Günümüzde çok hızlı ilerleyen sanayi ve teknolojik gelişmelere paralel olarak, iş yerlerindeki çalışma ortamları da sürekli güncellenerek en yüksek sağlıklı ortam haline getirilmelidir (Cotter, 1986). İşyeri şartlarından kaynaklı olumsuz etkiler büyük ölçüde azaltılmalı ve çalışanlara yüksek derecede koruma sağlanmalıdır. Yapılan iş ile çalışanlar arasında mümkün olan en iyi uyum sağlanmalıdır (Gens, 1984). Çalışma ortamlarındaki riskler bütünüyle ortadan kaldırılmalı veya etkileri en aza indirebilmeli, oluşabilecek maddi ve manevi zararlar ortadan kaldırılmalıdır (Hansen, 1989). Kayma, takılma ve benzeri nedenlerle aynı seviyeden düşme, yükseklikten düşme, cisimlerin aşağı düşmesi, gürültü, titreşim, uygun olmayan duruş ve çalışma şekilleri, radyasyon ve ultraviyole ışınlar, seyyar el aletlerinin kullanımı, sabit makine ve tezgâhların kullanımı, hareketli erişim donanımı olan merdivenler-platformlar, mekanik kaldırma araçları, emisyonlar ve atıklar, yangın parlaması ve patlama, elle taşıma işleri, elektrikli cihazlar, basınçlı kaplar, yeterli olmayan aydınlatma, ekranlı araçlarla çalışma, termal konfor koşulları (sıcaklık, nem, havalandırma), kimyasal etkenler (toksik gaz - buhar, organik solvent, toz), biyolojik ajanlar (mikroorganizma, bakteri, virüs) ve rutin çalışma ortamlarındaki meydana gelebilecek olası tehlikeler olarak sıralanabilir (Jones, 1984, 1985, 1988, 1989, 1991). Bu olası tehlikelerin bir kısmı güvensiz hareketlerden bir kısmı ise güvensiz şartlardan oluşan tehlikeler olarak ifade edilebilir (Montag, 1987), (Wuebker, 1985, 1987), (NSC, 1983), (Zohar 1980).

Türkiye’de iş kazalarının sayısal çokluğu ve ağır sonuçları bakımından iş kolları arasında ilk sırada metal işleme imalat sektörü yer almaktadır (Zile, 2013). Adli vaka olarak adliyeye intikal eden iş kazalarında, işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği açısından gerekli tedbirlerin alınmadığı anlaşılmaktadır. Adli vaka olarak adliyeye intikal eden iş kazalarının % 20’si makinelerle kaptırma, bir maddenin sıçraması ve düşmesi şeklinde gerçekleşen iş kazalarıdır (Zile, 2015).

Ülkemizde yaşanan bu iş kazaları çözülmesi gereken bir sorun olarak durmakta, uzman kişilerce güvenliği ve denetimi yapılmayan her türlü iş ortamı kazalara davetiye çıkarmaktadır. (Zile, 2016). Bu çalışmada, metal işleme imalat sektöründe çalışanların çalışma ortamında meydana gelebilecek olası risklere yönelik tehlike kaynaklarına olan mantıksal uyanıklığın artırılması amaçlanmıştır.

Yapılan bu araştırma ile makinelerle kaptırma, bir maddenin sıçraması ve düşmesi şeklinde gerçekleşen ölümlü iş kazaları incelenmesi, bu kazalardaki kusurların neler olduğunun tespiti ve tekrar bu kazaların oluşmaması için gerekli tedbirlerin neler olacağını belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gerçekleşen bu ölümlü iş kazalarında olay yeri savcısının bilirkişi olarak görevlendirmesiyle kazanın olduğu yerde incelemeler yapılarak gerekli veriler toplanmış ve fotoğraflamalar yapılmıştır.

Gerçekleşen ölümlü iş kazalarından, kazalı maktul Y. isimli işçinin su pompasına hareket veren kuyruk miline elbisesinin dolaşması sonucu hayatını kaybettiği kaza, kazalı maktul A. çalışırken plastik enjeksiyon makinesine başının sıkışması üzerine yaralanarak hayatını kaybettiği, kazalı maktul B., muhafazası açık olan şaftta çizmesinden ve pantolonundan kapılarak döndürüldüğü, sol ayağının koptuğu ve başının ağır darbe alarak hayatını kaybettiği, kazalı maktul M. işyerinde dik yaslanmış medfelerin üzerine düşmesiyle hayatını kaybettiği, maktul kazalı R.’nin mermer bloğu ile vinç ayağı arasına başının sıkışması sonucu hayatını kaybetmiştir. Daha sonra açıklanan beş kazanın olduğu yerde incelemeler yapılarak, gerekli veriler toplanmış ve bu kapsamda tespit ve öneriler yapılmıştır.

2. Gerçekleşen Ölümlü İş Kazalarının Analizi

2.1 Kaza 1

Kaza 1, kazalı maktul Y. isimli çalışanın su pompasına hareket veren kuyruk miline elbisesinin dolaşması sonucu hayatını kaybettiği kazadır (Şekil 1).

Şekil 1. Kaza 1'deki olay yeri incelemesi.

Kazalı maktul Y. isimli işçi, A. Ltd. Şti. yüklenimindeki K. Sulaması ve Islah Tesisleri İnşaatı sahasında 16.03.2013 tarihinde saat 08.00 civarında şantiye yakınındaki K. çayından su çekmek üzere tek başına kullanmakta olduğu traktöre, su çekmekte kullanılan santrifüj pompasını bağlayarak çalıştığı esnada traktörün arkasında bulunan şafta bağlantılı olarak dönen ve su pompasına hareket veren kuyruk miline elbisesinin dolaşması sonucu meydana gelen kaza sonrasında hayatını kaybetmiştir. Maktul Y.'nin, 1999 yılından beri şirkette aralıklarla sigortalı traktör şoförü olarak çalışan ve kazadan önce de 08.04.2013 tarihinde tekrar çalışmaya başlayan tecrübeli bir işçi olduğu anlaşılmaktadır. Kaza esnasında Y.'nin ölümüne sebep olan kuyruk milinin koruyucusu olmadığı ve etrafının açık olduğu görülmektedir.

Makine Koruyucuları Yönetmeliği ve İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre, işveren traktörün hareket halindeki kuyruk miline koruyucu yaparak teması önleyecek tedbirleri alması gerekirken yapmadığı anlaşılmaktadır. Çalışanlarda bu durumdaki bir makine ile çalışmaması gerekirken çalıştığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla hem işveren hem de işçi tarafından aşağıda metni verilen konu ile ilgili mevzuat hükümlerine riayet etmemiştir (Zile, 2015). Makine Koruyucuları Yönetmeliği 13. maddesinde “Koruyucusu olmayan makine ve tezgâh kullanılmayacaktır. Hiç bir işçiden bahis konusu koruma düzeni olmayan bir makine veya tezgâhı kullanması istenmeyecektir. İşçiler de koruyucuyu etkisiz duruma getirerek çalışamayacak veya böyle çalışmakta direnmeyecektir” ifade edilmektedir. Yönetmeliği 14. maddesinde “İşveren makine koruyucularıyla ilgili mevzuattan işçileri haberdar edecektir. İşveren aynı zamanda bu makinelerin kullanılmasından doğacak tehlikelerden bu hususta önceden alınacak tedbirlerden de uygun bir şekilde işçileri haberdar edecek ve gerekiyorsa eğitecektir” ifade edilmektedir.

İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği, İş Ekipmanında Bulunacak Asgari Gereklere 2. maddesi 8. bendinde “İş ekipmanının hareketli parçalarıyla mekanik temas riskinin kazaya yol açabileceği hallerde; iş ekipmanı, tehlikeli bölgeye ulaşmayı önleyecek veya bu bölgeye ulaşılmadan önce hareketli parçaların durdurulmasını sağlayacak uygun koruyucular veya koruma donanımı ile donatılacaktır” ifade edilmektedir.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün dördüncü maddesinde “İşverenin işyerinde, teknik ilerlemelerin getirdiği daha uygun sağlık şartlarını sağlaması, kullanılan makinelerle alet ve edevattan herhangi bir şekilde tehlike gösterenleri veya hammaddelerden zehirli veya zararlı olanları yapılan işin özelliğine ve fennin gereklerine göre bu tehlike ve zararları azaltan alet ve edevatla değiştirmesi, iş kazalarını önlemek üzere işyerinde alınması ve bulundurulması gerekli tedbir ve araçları ve alınacak diğer iş güvenliği tedbirlerini devamlı surette izlemesi esastır” ifade edilmektedir.

Kaza mahalli incelendiğinde, zeminde su olması nedeniyle çizme giyilmesi gerektiği, işveren tarafından çalışanlara çizme verildiği, ancak kazalının olay esnasında ayağında çizme yerine kaymaya uygun veya bağcıklarının dönen mile takılma riski bulunan bir bot giymiş olduğu anlaşılmaktadır. 6331 sayılı İş Kanununun dördüncü maddesince “İşverenin genel yükümlülüğü (1) İşveren, çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlü olup bu çerçevede; a) Mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapar. b) İşyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyulup uyulmadığını izler, denetler ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlar...”, 6331 sayılı İş Kanununun beşinci maddesince “Risklerden korunma ilkeleri (1) İşverenin yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde aşağıdaki ilkeler göz önünde bulundurulur: a) Risklerden kaçınmak. b) Kaçınılması mümkün olmayan riskleri analiz etmek. c) Risklerle kaynağında mücadele etmek. ç) İşin kişilere uygun hale getirilmesi için işyerlerinin tasarımı ile iş ekipmanı, çalışma şekli ve üretim metotlarının seçiminde özen göstermek, özellikle tekdüze çalışma ve üretim temposunun sağlık ve güvenliğe olumsuz etkilerini önlemek...” ifade edilmektedir.

Araştırma kapsamında yapılan incelemeler neticesinde işverenin, işçilere söz konusu işyerinde karşılaşılabilecekleri tehlikeler, söz konusu tehlikelerin riskleri ve bu tehlikelere karşı hangi önlemlerin alınması gerektiği konusunda, iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilgilendirme yapmadığı ve eğitim aldırmadığı veya daha az tehlikeli olan bir sistemle değiştirmede, iş sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili tedbirleri yeterince almadığı ve alınan tedbirlere işçilerin uyup uymadığını denetlemediği, işçileri karşı karşıya buldukları mesleki riskler konusunda gerekli eğitimleri aldırmadığı anlaşılmıştır. Mahkeme kararında da işveren, Makine Koruyucuları Yönetmeliğinin 13. ve 14. maddeleri, 6331 sayılı İş Kanunu 4 ve 5. maddesi, İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliğinin (EK 1) 2.8 maddesi ve İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün 4. maddesindeki yükümlülüklerini yerine getirmediği için % 60 oranında asli kusurlu bulunmuştur.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 19. maddesinde “(1) Çalışanlar, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili aldıkları eğitim ve işverenin bu konudaki talimatları doğrultusunda, kendilerinin ve hareketlerinden veya yaptıkları işten etkilenen diğer çalışanların sağlık ve güvenliklerini tehlikeye düşürmemekle yükümlüdür. (2) Çalışanların, işveren tarafından verilen eğitim ve talimatlar doğrultusunda yükümlülükleri şunlardır: a) İşyerindeki makine, cihaz, araç, gereç, tehlikeli madde, taşıma ekipmanı ve diğer üretim araçlarını kurallara uygun şekilde kullanmak, bunların güvenlik donanımlarını doğru olarak kullanmak, keyfi olarak çıkarmamak ve değiştirmemek. b) Kendilerine sağlanan kişisel koruyucu donanımı doğru kullanmak ve korumak. c) İşyerindeki makine, cihaz, araç, gereç, tesis ve binalarda sağlık ve güvenlik yönünden ciddi ve yakın bir tehlike ile karşılaştıklarında ve koruma tedbirlerinde bir eksiklik gördüklerinde, işverene veya çalışan temsilcisine derhal haber vermek” şeklinde ifade edilmektedir (Zile, 2013).

Yine mahkeme kararında, kazalı maktul çalışan Y.'nin kendi hayatını kaybetmesi ile sonuçlanan söz konusu iş kazasında, İş Sağlığı ve İş Güvenliği ile ilgili tedbirlere uymadığı, traktörün hareket halindeki kuyruk milinde koruyucu olmadığı halde çalışmaya devam ettiği ve kişisel koruyucu donanımları kullanmadığı tespit edilmiştir. Kazalı maktul çalışan Y.'nin 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 19. maddesine, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün 4. maddesine dikkatsiz ve tedbirsizce aykırı davranması sebebiyle % 40 oranında tali kusurlu bulunmuştur (Zile, 2015).

2.2 Kaza 2

Kaza 2, K. Plastik adlı işyerinde, kazalı maktul A. çalışırken plastik enjeksiyon makinesine başının sıkışması üzerine yaralanarak hayatını kaybettiği kazadır (Şekil 2).

Yapılan araştırma sonucunda Maktul A.'nin 14.03.2014 günü saat 16:00 sıralarında K. Plastik adlı işyerinde çalışırken plastik enjeksiyon makinesine başının sıkışması üzerine yaralanarak hayatını kaybettiği anlaşılmaktadır. Maktul A.'nin hayatını kaybetmesine sebep olan olay, işverene ait iş yerinde bulunduğu sırada verilen bir işi yaparken kazanın meydana gelmesi, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun (13-a,b) maddelerinde yapılan tarife göre bir iş kazasıdır.

Şekil 2. Kaza 2' deki olay yeri incelemesi

Kazalı maktul A.'nın mesleki formasyonu olmadan vasıfsız işçi olarak tehlikeli sınıftaki işte çalıştırılması, tehlikeli işlerde çalışabilir raporu olmaması, koruyucu elbise kullanılmadan çalıştırılması, çalışana iş güvenliği eğitimi verilmemesi ve çalışanların karşı karşıya bulunduğu risklerin belirlenmemesi, bu konuda çalışanların bilgilendirilmemesi, alınması gerekli iş güvenliği tedbirlerinin yeterince alınmaması ve çalışma ortamının çalışmaya uygun olmaması, Makine Koruyucuları Yönetmeliğinin 13. ve 14. maddeleri, 6331 sayılı İş Kanunu 4 ve 5. maddesi, İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliğinin (EK 1) 2.8 maddesi ve İş Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün 4. maddesindeki yükümlülüklerini işverenin yerine getirmemesi sebebiyle işverenin % 100 oranında asli kusurlu olduğu tespit edilmiştir (Zile, 2015).

2.3 Kaza 3

Kaza 3, maktul B. muhafazası açık şafta çizmeden ve pantolondan kapılarak sol ayağının koptuğu, başının ağır darbe alarak hayatını kaybettiği kazadır (Şekil 3).

Şekil 3. Kaza 3' deki olay yeri incelemesi

C. isimli işçinin tarımsal makineleri pülvazöre güç aktaran ve hareketini 7,5 kW lık olan dinamodan alan döner haldeki şaftla makine testi yaparken makine pompasının çalıştığını anlamak için devir-daim işlemi yaptığı, test edilecek diğer makine hortumları taktığı sırada vasıfsız işçi olan, ambalajlama ve temizlik işlevinde görev alan maktul B., muhafazası açık olan şafta çizmeden ve sonrada pantolondan kapılarak döndürüldüğü, sol ayağının koptuğu başından ağır darbe alarak hayatını kaybettiği anlaşılmaktadır. Söz konusu Ö. Makineleri Fabrikasının sahibinin Ö. olduğu, fabrika sorumlusunun ve teknik ustabaşı A. olduğu anlaşılmaktadır. Olay esnasında, fabrikada herhangi iş ve işçi güvenliği ile ilgili herhangi bir güvenlik levhalarının bulunmadığı, makine testi yapılan alana başka birisinin girmemesi için güvenlik bariyerlerinin olması gerekirken olmadığı, fabrikada elektrik kablolarının sabit yer altı kablo kanalından çekilip sabit panodan enerji alınması gerekirken Elektrik İç Tesisat Yönetmeliğine aykırı gelişigüzel seyyar kablolarla enerji bağlantısı yapıldığı, zeminin ıslak olduğu, kullanılan malzemelerin gelişigüzel tertipsiz ve özensiz bir şekilde bırakılarak kazaya sebebiyet verecek şekilde olduğu, şaftın çalışması esnasında orijinal güvenlik muhafazası takılı olması gerekirken olmadığı tespit edilmiştir. Makine Koruyucuları Yönetmeliğinin 13. ve 14. maddeleri, 6331 sayılı İş Kanunu 4 ve 5. maddesi, İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliğinin (EK 1) 2.8 maddesi ve İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün 4. maddesindeki yükümlülüklerini işverenin yerine getirmemesi sebebiyle % 25 oranında tali kusurlu bulunmuştur. Olay günü, maktulün şafta kapıldığı makineyi test eden C. isimli çalışanın tarımsal makineleri pülvazöre güç aktaran ve hareketini 7,5 kW lık olan dinamodan alan döner haldeki şaftı güvenlik muhafazasını takmadan ve başkalarının test alanına girmesini engelleyecek gerekli güvenlik tedbirlerini de almadan çalıştırması sebebiyle % 15 oranında tali kusurlu olduğu tespit edilmiştir. Makine testinde herhangi bir görevi, yetkisi ve ehliyeti olmayan maktulun, söz konusu makine test alanına girmemesi gerekirken tedbirsizce girmesi sebebiyle % 50 oranında asli kusurlu bulunmuştur (Zile, 2016).

2.4 Kaza 4

A. Mobilya isimli işyerinde dik yaslanmış medefelerin maktul M.' nin üzerine düşmesiyle hayatını kaybettiği kazadır (Şekil 4).

Şekil 4. Kaza 4' deki olay yeri incelemesi

A. Mobilya isimli işyerinde, 09.06.2015 günü saat 16.15 sıralarında, işyeri girişinin sağ tarafında 210 cm. x 280 cm. ebadında dik yaslanmış medefelerin işyerinde çalışan maktul M.' nin üzerine düşmesiyle hayatını kaybettiği anlaşılmaktadır. A. Mobilya isimli işyeri sahibi M.' nin istiflenen medefelerin devrilmemesi için çelik muhafaza yapması gerekirken son derecede tehlikeye meydan verecek şekilde yapmayarak muhafazasız bir şekilde istiflediği anlaşılmaktadır. Çalışanlarına kişisel koruyucuyu donanım olarak baret vermesi gerekirken vermediği, tehlikelerin neler olduğu ve alınması gereken önlemleri çalışanlarına bilgilendirmediği, mesleki risklerin önlenmesi için gerekli tedbirleri almadığı anlaşılmaktadır. 6331 sayılı İş Sağlığı ve İş Güvenliği Kanununun 4 ve 5. maddelerine aykırı davranması sebebiyle, A. Mobilya isimli işyeri sahibi M.'nin asli kusurlu olduğu tespit edilmiştir. Sigortasız çalışan maktul M. kendi kendine herhangi bir talimat almadan kişisel koruyucu baret giymeden ve medfelerin devrilmesini önleyici sabitleyici kullanmadan medfeleri oynattığı, 6331 sayılı iş yasası 19. maddesine aykırı davrandığı, hayatını son derece tehlikeye atarak tedbirsiz ve ihmalkar davranması sebebiyle, söz konusu olayın gerçekleşmesinde maktul M.' nin tali kusurlu olduğu tespit edilmiştir (Zile, 2017).

2.5 Kaza 5

Maktul kazalı çalışan R.'nin mermer bloğuyla vinç ayağı arasına başının sıkışmasıyla hayatını kaybettiği kazadır (Şekil 5).

Şekil 5. Kaza 5' deki olay yeri incelemesi

Olay yeri incelemelerden anlaşıldığı üzere, kazalı maktul çalışan R.'nin elinde kablosuz butonlu uzaktan kumanda olmasına rağmen doğu-batı yönünde kurulu yere döşeli ray üzerinde gidip gelen köprülü vinç ile mermer bloğunun arasına girmemesi gerekirken hayatını tehlikeye atarak tedbirsiz ve ihmalkar davranarak girdiği, güney tarafındaki rayın üzerinde doğu istikametine sırtı dönmüş olarak geri gelirken yan taraftaki mermer bloğu ile vinç ayağı arasına başının sıkışmasıyla hayatını kaybettiği anlaşılmaktadır. Kaza anında kazalı maktul çalışan R.'nin elindeki kablosuz butonlu uzaktan kumandanın butonların tam basmadığı, butona birkaç basmakla zor çalıştığı tespit edilmiştir. İşveren T. yere döşeli ray üzerinde gidip gelen köprülü vincin kablosuz butonlu uzaktan kumandanın butonlarını sık kontrol ettirmesi ve butonları zor basan kumandaları değiştirmesi gerekirken yapmadığı anlaşılmaktadır. Olay anında kazalı maktul çalışan R.'nin elinde kablosuz butonlu uzaktan kumanda bazen çalışıp bazen çalışmamasına rağmen doğu-batı yönünde kurulu yere döşeli ray üzerinde gidip gelen köprülü vinç ile mermer bloğunun arasına girmemesi gerekirken 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 19. maddesine aykırı davranıp hayatını tehlikeye atarak tedbirsiz ve ihmalkar davranarak girip hayatını kaybetmesi sebebiyle, söz konusu kazanın gerçekleşmesinde asli kusurlu olduğu tespit edilmiştir. İşveren T., yere döşeli ray üzerinde gidip gelen köprülü vincin kablosuz butonlu uzaktan kumandasının butonlarını sürekli kontrol ettirmesi ve butonları zor basan kumandaları değiştirmesi gerekirken yapmadığı, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 4. ve 5. maddelerine aykırı davranıp söz konusu kazanın gerçekleşmesinde tali kusurlu olduğu tespit edilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu bir bütün olarak ele alındığında, verilen isminin aksine, maalesef iş kazası ve meslek hastalıklarına sebep olan olumsuz etkenleri ortadan kaldırmaya yönelik, köklü ve etkili kurallar getirdiğini ifade etmek mümkün değildir. Yapılan bu araştırma ve incelemelerle, adliyelere intikal eden 2013 ve 2017 yılındaki iş kazalarının yüzde 52 oranı, aktif sigortalıların yüzde 61 oranı, işletmelerinde yüzde 66 oranını oluşturan, 1 ile 49 arası çalışanı bulunan işyerleri olduğu anlaşılmıştır. İş kazaların ve meslek hastalıklarının oluşmasındaki en büyük etkenin, bu işyerlerinde sağlık ve güvenlik birimi ile işyeri hekimi, iş güvenliği mühendisi, işyeri hemşiresi veya sağlık memuru istihdam zorunluluğu bulunmamasından kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. İşverenlere 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunuyla, “iş güvenliği uzmanı ve/veya işyeri hekimi” olma olanağı sağlanmasıyla, maalesef bunun iş sahasında ne gibi sorunlar meydana getireceğinin gözetilmediğini söylemek mümkündür. Kanunla getirilen bu durum mesleki bağımsızlık kurallarına açıkça aykırıdır. Sınırlı yetkiler verilen işyeri hekimi veya iş güvenliği uzmanının işyerlerinde etkili ir çalışma yapabileceğini söylemek mümkün olamamaktadır. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununda; iş güvenliği uzmanlarının ve işyeri hekimlerinin mesleki bağımsızlıklarının kapsam ve sınırları, sahip olduğu hak ve yetkiler, mesleki bağımsızlığa zarar verecek maddi yaptırımlara ilişkin hiçbir düzenlemeye yer verilmemiştir. Maalesef, sadece “mesleki bağımsızlık içinde yürütür” şeklinde ifade edilmekle yetinilmiştir. İşverenler önlem almaya zorlanmadıkça, işverenlerin önlem alıp almadığı sık sık yetkililerle denetlenmedikçe iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesinin mümkün olmadığı ifade edilebilir. Geniş akademik çevrelerin görüşleri alınarak yeni bir İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu yapılmalıdır. İş kazası ve meslek hastalıklarına neden olan olumsuz etkenleri ortadan kaldırmaya yönelik köklü ve etkin kurallar getirilmelidir.

4. Sonuç ve Öneriler

İş kazalarının sebepleri araştırıldığında üretim teknolojisinin eski üretim araçlarının yetersiz ve arızalı olması, çalışma ortam koşullarının yanında sosyolojik, psikolojik, fizyolojik birçok faktörün rol oynadığı anlaşılmaktadır. Ancak, bu sebeplerin tümü temel iki etkene indirgenmesi mümkündür. Bunlar çalışma ortamlarındaki güvenli olmayan şartlar ile çalışanlardan kaynaklı güvensiz davranışlar olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma ortamındaki riskler yapılan işlerden, yürütülen çalışma ve yöntemlerinden, kullanılan malzemelerden, her türlü makine ve donanımlarından, işyerinde ve çevresinde bulunan çalışanların eğitimsizliğinden, oluşturulan yanlış organizasyonlardan, güvensiz çevre koşullarından ve farklı etkenlerin birbirleri ile olumsuz etkileşmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Ülkemizde gerçekleşen muhtelif makinelere kaptırma, bir maddenin sıçraması ve düşmesi şeklinde gerçekleşen ölümlü iş kazaları irdelenerek, bu kazalardaki kusur tespitleri hususunda değerlendirmeler yapılmıştır. Metal sektöründe çalışanların çalışma ortamında meydana gelebilecek olası risklere yönelik tehlike kaynaklarına olan mantıksal uyanıklığın artırılması amaçlanmıştır. Makinelere kaptırma, bir maddenin sıçraması ve düşmesi şeklinde gerçekleşen ölümlü iş kazaları incelenmiş, bu kazalardaki kusurların neler olduğunun tespiti ve tekrar bu kazaların oluşmaması için gerekli tedbirlerin neler olacağı belirtilmiştir. Gerçekleşen bu ölümlü iş kazalarında olay yeri savcısının bilirkişi olarak görevlendirmesiyle kazanın olduğu yerde incelemeler yapılarak gerekli veriler toplanmış ve fotoğraflamalar yapılmıştır. Gerçekleşen ölümlü iş kazalarından, kazalı

maktul Y. isimli işçinin su pompasına hareket veren kuyruk miline elbisesinin dolaşması sonucu hayatını kaybettiği kaza, kazalı maktul A. çalışırken plastik enjeksiyon makinesine başının sıkışması üzerine yaralanarak hayatını kaybettiği, kazalı maktul B., muhafazası açık olan şafta çizmesinden ve pantolonundan kapılarak döndürüldüğü, sol ayağının koptuğu ve başının ağır darbe alarak hayatını kaybettiği, kazalı maktul M. işyerinde dik yaslanmış medefelerin üzerine düşmesiyle hayatını kaybettiği, maktul kazalı R.'nin mermer bloğu ile vinç ayağı arasına başının sıkışması sonucu hayatını kaybettiği kazada gerekli veriler toplanmış, bilimsel nedenleri araştırılmış ve sebeplendirme yaklaşımları oluşturulmuştur. Bu tür kazaların tekrar oluşmaması ve önlenmesi için yapılması gerekli güvenlik önlemleri üzerinde durulmuştur.

Kaynaklar

1. **Cotter, D.M. (1986).** Work-related deaths in 1984: BLS survey findings. *Monthly Labor Review*, 109, 42–45.
2. **Gens, D., Jones, J.W. & Nesbit, G. (1984).** *The Employee Injury Profile*. St. Paul, MN: The St. Paul Companies.
3. **Hansen, C. (1989).** A casual model of the relationship among accidents, biodata, personality, and cognitive factors. *Journal of Applied Psychology*, 74 (1), 81–90.
4. **Jones, J.W. (1989).** A personnel selection approach to industrial safety. Paper presented at the 97 th Annual Convention of the American Psychological Association, New Orleans, August 13.
5. **Jones, J.W. (1991).** Accident prevention through personnel selection. In J. Jones, Editor, *Preemployment Honesty Testing: Current Research and Future Directions*. Westport, CT: Quorum Books
6. **Jones, J.W. (1991).** Accident prevention through personnel selection. In J. Jones, Editor, *Preemployment Honesty Testing: Current Research and Future Directions*. Westport, CT: Quorum Books.
7. **Jones, J.W. & Foreman, R. (1984).** Relationship of PSI-3S safety scale scores to motor vehicle reports. St. Paul, MN: Technical Report: The St. Paul Fire and Marine, The Human Factors Department.
8. **Jones, J.W. & Wuebker, L.J. (1985).** Development and validation of the Safety Locus of Control Scale. *Perceptual and Motor Skills*, 61, 151–161.
9. **Jones, J.W. & Wuebker, L.J. (1988).** The psychological assessment of employees' safety potential. Park Ridge, IL: Technical Report, London House, Inc., Research and Development Group.
10. **Montag, I. & Comrey, A.I. (1987).** Internality and externality as correlates of involvement in fatal driving accidents. *Journal of Applied Psychology*, 72 (3), 339-343.
11. **National Safety Council (1983).** *Accident facts 1983 edition*. Chicago, IL: National Safety Council.
12. **Wuebker, L.J. (1987).** *The Safety Locus of Control Scale: a construct validation study*. Unpublished manuscript.
13. **Wuebker, L.J., Jones, J.W., & DuBois, D. (1985).** Safety locus of control and employees' accidents. Paper presented at the Sixth Annual Industrial/Organizational Psychology Graduate Student Conference, University of Akron, Akron, Ohio, April 12–14.
14. **Zohar, D. (1980).** Safety climate in industrial organizations: theoretical and implied implications. *Journal of Applied Psychology*, 65, 96–102
15. **Zile M., (2013).** Adliyeye İntikal Eden İş Kazalarının Analizi ve Nedensellik Modellemesinin Oluşturulması, VII. Ulusal İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kongresi, Yayın No: E/2013/600, ISBN: 978-605-01-0469-1, 435-439, Çukurova Üniversitesi Adana.
16. **Zile M., (2015).** Bakım Ve Onarım Kaynaklı Adli Vaka İş Kazalarında Sebeplendirme Yaklaşımları Ve Alınması Gereken Önlemler, VIII. Ulusal İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kongresi, Yayın No:E/2015/635, ISBN: 978-605-01-0710-4, 626, Çukurova Üniversitesi Adana.
17. **Zile M. (2016).** Maden Ocaklarında İş Güvenliğini Artırmak İçin Bulanık Mantık Temelli Oluşturulan İş Güvenliği Risk Analiz Modellemesi ve Yazılımı, International Conference Safety & Health (Uluslararası 8. İş Sağlığı ve Güvenliği Konferansı) 8-11 May 2016, Tiosconference, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayın No:61, İstanbul, 471-479.
18. **Zile M. (2017).** Ülkemizde Gerçekleşen Elektrik İş Kazaları Ve Bu Kazalardaki Kusur Oranlarının Belirlenmesi, International Conference on Multidisciplinary, Science, Engineering and Technology (IMESET'17Bitlis), e - ISBN: 978-605-82480-3-8, Oct27-29, Bitlis, 234-239.